

SMERNICE LOGOPEDSKE OBRAVNAVE V ČASU COVID-19

Vogrincič B, Zupanc Isoski V., Pogorelčnik T., Trpkova K.

VER 2.0

Maj, 2020

KAZALO VSEBINE

1.	UVOD	3
2.	SPLOŠNA NAVODILA.....	3
3.	VISOKO TVEGANI LOGOPEDSKI POSTOPKI	4
4.	KOMUNIKACIJA	5
	BOLNIK S SUMOM NA COVID-19, KAŠLJEM ALI POVIŠANO TELESNO TEMPERATURO	5
	OCENA IN TERAPIJA	5
	BOLNIK PRI KATEREM NI SUMA ALI NI OKUŽEN S COVID-19	5
	OCENA IN TERAPIJA	5
5.	DISFAGIJA	5
	BOLNIK S SUMOM NA COVID-19, KAŠLJEM ALI POVIŠANO TELESNO TEMPERATURO	5
	OCENA	5
	TERAPIJA.....	5
	BOLNIK PRI KATEREM NI SUMA ALI NI OKUŽEN S COVID-19	6
	OCENA	6
	TERAPIJA.....	6
	LITERATURA.....	6

1. UVOD

Logopedška terapija komunikacije in požiranja se v terciarnih ustanovah Republike Slovenije redno izvaja tudi v času razglašene epidemije COVID-19 (WHO je pandemijo razglasila 11.03.2020 in Republika Slovenija z dnem 12. 3. 2020 od 18.00 dalje.). Logopedski pristopi, predvsem na področju diagnostike in obravnave disfagije, predstavljajo visoko stopnjo tveganja za prenos virusa z bolnika na terapevta in obratno. V času zdravljenja ali rehabilitacije je logoped pogosto eden prvih zdravstvenih delavcev, ki vstopa v stik z bolnikom. V obravnavi disfagije je pri bolnikih zelo pogost kašelj, ki se pojavlja kot odziv na blage in večje težave s požiranjem. Za zaščito in zmanjševanje možnosti prenosa okužbe s COVID-19 je pri logopedskem delu bolniki nujno upoštevanje spodnjih navodil in načel s katerimi zaščitimo sebe in bolnika ter zmanjšamo možnosti prenosa okužbe.

Smernice se bodo v skladu s spremembami ažurno prilagajale.

2. SPLOŠNA NAVODILA

1. Minimalna priporočena oprema je:
 - a. popolna uniforma (majica, hlače, halja ali tunika),
 - b. zaprta obutev, ki se lahko redno pere in vzdržuje,
 - c. zaščitne rokavice,
 - d. kirurška maska in
 - e. zaščitni vizir.
2. Skrb za osebno higieno:
 - a. razkuževanje ali pranje rok po priporočilih NIJZ »5 trenutkov«,
 - b. speti lasje,
 - c. brez uporabe zapestnih ur, zapestnic ali prstanov,
 - d. kratko postrženi nohti,
 - e. vsakodnevna menjava uniforme,
 - f. upoštevanje higiene kašlja.
3. LOGOPEDSKI PROSTOR IN MATERIAL
 - a. Čiščenje ali razkuževanje materiala (podlage, mape, plastificiran slikovni material, pisala) po uporabi.
 - b. Če je mogoče, se pripravi material za vsakega bolnika posamezno.
 - c. Čiščenje ali razkuževanje površin po uporabi (miza, stol).
 - d. Čiščenje ali razkuževanje kljuk, ročajev ali naslonjal.
 - e. Prezračevanje prostorov.
4. LOGOPEDSKA OBRAVNAVA:
 - a. Pred vstopom v ambulanto se bolnika prosi, da si razkuži roke.
 - b. Uporaba materialov ali pripomočkov za enkratno uporabo ali takšnih, ki se lahko operejo (kozarci, loparčki, žlice...).
 - c. Upoštevanje varnostne razdalje 1,5 m:
 - i. Logoped stoji/sedi za ali poleg bolnika in ne nasproti.
 - ii. Smiselno je časovno skrajšanje logopedске obravnave.
 - iii. Priporočljivo je, da bolniki ne čakajo na logopedsko obravnavo, ampak so naročeni točno na uro in so ob prihodu takoj sprejeti. Če se zgodi, da bolnik mora počakati, se med čakajočimi predhodno zagotovi varnostno razdaljo 1,5 m (npr. premeščanje stolov).
 - iv. Omejitev števila osebja med obravnavo (brez študentov, praktikantov ali specializantov).

5. SPLOŠNE INFORMACIJE

- a. Vsakodnevno informiranje o spremembah na področju priporočil logopedске obravnave v času COVID-19 v zdravstveni instituciji in logopedskih združenj.
- b. Izmenjava informacij ter nudenje podpore sodelavcem.
- c. Uporaba dostopnega strokovnega znanja in lastne klinične presoje. Po potrebi se je potrebno posvetovati s sodelavci logopedi.
- d. Udeležba na usposabljanjih ali izobraževanjih za zagotavljanje je varnega kliničnega dela.
- e. Upoštevanje navodil NIJZ in lastne zdravstvene institucije (1,2,3).

3. VISOKO TVEGANI LOGOPEDSKI POSTOPKI

COVID-19 se v veliki večini primerov prenaša preko izločkov iz nosne in ustne votline oz. iz žrela (nosni sekret, slina in sluz), še posebej pa preko aerosolov, ki se sproščajo med kihanjem in kašljanjem. Prav tako se aerosoli lahko pojavijo med logopedskimi diagnostičnimi ali terapevtskimi postopki, ki potekajo v področju nosu, ust ali žrela.

Visoko tvegani logopedski postopki, kjer se potencialno lahko ustvarjajo aerosoli:

- Presejalni test požiranja.
- Indirektni pregled požiranja oz. pregled funkcije oralnih struktur.
- Merjenje mišične moči jezika in ustnic.
- Oralno-higienski postopki.
- Test refleksa kašlja.
- Test žrelnega refleksa.
- Direktni pregled požiranja.
- Endoskopski pregled požiranja (FEES).
- Rentgenska ocena požiranja (VFSS).
- Rehabilitacija disfagije, kadar je prisotno tveganje pojava kašlja.

Obravnava disfagije in komunikacijskih težav pri:

- Bolnikov z laringektomijo, kjer stoma ni zavarovana.
- Bolnikov s traheostomo kadar se preizkušajo govorne valvule ali se zapirajo traheostome v namene govorne komunikacije.
- Bolnikov, ki potrebujejo podporo pri dihanju: neinvazivna ventilacija, nosni kateter ali obrazna maska,
- Bolnikov s težavami obvladovanja sline.
- Bolnikov z nepopolno bilabialno zaporo ter prisotnim iztekanjem iz ust.
- Bolnikov, ki težje nadzorujejo stisko (jokanje/kričanje) (2).

4. KOMUNIKACIJA

BOLNIK S SUMOM NA COVID-19, KAŠLJEM ALI POVIŠANO TELESNO TEMPERATURO

OCENA IN TERAPIJA

Če je mogoče, naj se ocena in terapija komunikacije izvaja na daljavo, s pomočjo telefona ali video konference.

PRIMERI, kdaj naj poteka logopedška obravnava v živo:

- Pri bolnikih pri katerih obstaja tveganje, da ne morejo priklicati pomoči zaradi komunikacijskih težav.
- Pri bolnikih, ki potrebujejo nadomestni način komunikacije, da bi lahko sodelovali pri odločitvah o svojem trenutnem zdravstvenem statusu (1, 2).

Pri obravnavi v živo je nujna uporaba zaščitne opreme, ki je predpisana s strani NIJZ za obravnavo bolnikov s COVID–19.

BOLNIK PRI KATEREM NI SUMA ALI NI OKUŽEN S COVID-19

OCENA IN TERAPIJA

Ocena in terapija naj potekata v skladu z zaščitno opremo, predpisano s strani zdravstvene institucije, v kateri je logoped zaposlen oz. vsaj z minimalno priporočeno opremo (hlače, majica, halja ali tunika, kirurška maska, zaprti čevlji in rokavice). Če je mogoče lahko logopedška ocena in terapija komunikacije potekata tudi preko video konference (1,2).

5. DISFAGIJA

BOLNIK S SUMOM NA COVID-19, KAŠLJEM ALI POVIŠANO TELESNO TEMPERATURO

OCENA

Priporočeno je, da se **visoko tveganih postopkov** ne izvede oz. se ocena odloži. Če je oceno potrebno izvesti v živo se upoštevajo naslednja priporočila:

- Obvezna uporaba zaščitne opreme po predpisih NIJZ.
- Opazovanje funkcioniranja bolnika z upoštevanjem razdalje 1.5 m.
- Namesto dotikanja grla le opazovanje dviganja grla z razdalje 1.5 m.
- Poslušanje spremembe glasu po požiranju.
- Samoocena bolnika.
- Če je mogoče, opazovanje nivoja kisika v krvi.
- Pregled oralne votline iz varne razdalje 1.5 m.
- Konservativnost pri modificiranju konsistence hrane (začnemo z najenostavnejšimi in vztrajamo z njimi dlje časa), da zmanjšamo možnost kašljanja (npr. IDDSI 3, 4, 5).
- Posvet z zdravnikom in medicinskim osebjem.
- VFSS naj se izvede le, če je to nujno potrebno (visoka tveganost za aspiracijo, podhranjenost, dehidracijo zaradi disfagije). Bolnik s sumom naj bo pregledan na koncu delovnega dne.

TERAPIJA

Če je mogoče se logopedška terapija v živo odloži ali se izvede preko video konference. Če je izvedba terapije nujna (možnost aspiracije, podhranjenosti ali dehidracije) naj poteka ob upoštevanju varnostne razdalje oz. naj logoped stoji za bolnikom oz. poleg njega, nikakor pa ne nasproti njega. Prav tako je obvezna uporaba zaščitne opreme po priporočilih NIJZ.

Ker so bolniki s COVID-19 zelo šibki in traja njihova šibkost dlje časa, se priporoča, da:

- Se za preprečevanje podhranjenosti, pri bolnikih, ki že lahko pijejo tekočino, uporabijo visoko kalorične pijače (obvezna vključitev kliničnih dietetikov).
- Pri prehodu iz nadomestnega načina hranjenja na peroralno upošteva šibkost bolnikov in zato se čas prehoda podaljša.
- Ko je pri bolniku bilo ugotovljeno, da je hranjenje per os varno, se ga vzpodbuja k samostojnemu hranjenju (1, 2).

BOLNIK PRI KATEREM NI SUMA ALI NI OKUŽEN S COVID-19

OCENA

Običajni klinično logopedski proces je mogoč, a le ob upoštevanju priporočil zdravstvene institucije in obvezne uporabe minimalne zaščitne opreme ter dodatna uporaba predpasnika, zaščitnih očal oz. ščita za oči ter namesto kirurške maske uporaba kapljično neprepustne maske (FFP2/KN95/N95). Prva tako je potrebna klinična presoja o nujnosti izvedbe **visoko tveganih postopkov**.

TERAPIJA

Rehabilitacija disfagije je mogoča, a le ob upoštevanju priporočil zdravstvene institucije in obvezne uporabe minimalne zaščitne opreme ter dodatno uporaba predpasnika, zaščitnih očal oz. ščita za oči ter namesto kirurške maske uporaba kapljično neprepustne maske (FFP2/KN95/N95). Prva tako je potrebna klinična presoja o nujnosti izvedbe **visoko tveganih postopkov**.

Rehabilitacija disfagije naj poteka z osrednjim ciljem varnega hranjenja in optimiziranja vnosa hranil. Nujno je sodelovanje z zdravnikom, medicinskim osebjem in dietetikom. Bolnika, ki se lahko hrani per os se poskuša obvarovati pred aspiracijo in ostanki hrane po požiranju tako, da mu predpišemo IDDSI stopnjo, ki je varna in najlažja za hranjenje (IDDSI 3, 4, 5). Ob tem pa je potrebno, še bolj kot običajno, upoštevati kongitivni status in fizične kapacitete bolnika (1, 2).

LITERATURA

1. Speech Pathology Australia, (april 2020), *Speech Pathology Australia guidance for service delivery, clinical procedures and infection control during COVID-19 pandemic*. Pridobljeno: https://www.speechpathologyaustralia.org.au/SPAweb/About_us/COVID-19_News_and_Information/COVID-19_-_Guidance_for_Service_Delivery/SPAweb/About_Us/COVID-19/Guidance_for_Service_Delivery.aspx?hkey=fc19a880-e7a8-4246-8631-a474fc43d4ae
2. Nederlandse Vereniging voor Logopedie en Foniatrie, (april 2020), *Fact Sheet Covid-19 (version 1.3., April 4, 2020)*. Pridobljeno: <https://www.nvlf.nl/stream/fact-sheet-covid-19>
3. The Royal College of Speech and Language Therapists, (april 2020), *RCSLT Guidance*. Pridobljeno: <https://www.rcslt.org/learning/covid-19/rcslt-guidance> (Smernice »The Royal College of Speech and Language Therapists, pridobljeno 10.04.2020 iz <https://www.rcslt.org/learning/covid-19/rcslt-guidance>)